

ДЕПУТАТТАРЫНГА КАНДИДАТТАР

ар өскөлөргө дамчыдын базаринге ын
Колхозчуларның башыннарынга
эки амьдырал-чуртталга, ар
шевер колхозчу суур дээш иделк
лиг хей-ниитичи болун турар.

3. ЧУРУКПАН

удуртур

3. ЧУРУКПАН

М а к т а л г а ч е т к е н

биле өөредип, бодуун дуржулга
ескелерге дамчидып бэиринге ы
Колхозчуларын бажынырынга
өки амдырал-чууталга, ар
шевер колхозчу суур дээн идеш
лиг хей-ниитичи болуп туур.

3. ЧУРУКПАН

ЧАА-ХӨЛ РАЙОННУН „ТИИЛЕЛГЕ“ КОЛХОЗТА

(Шилчир Кызыл туктарны чаалап алам)

Чай-Хөл районун «Тиилелге» колхозунун аял-агый артелинин кызыл туктарын чыгаруу ишине чоң көңүл бургулап кат. Хуралга барганда колхоздун аял-агый секретары эш Шелковка сөз берди.

— Кышка үдүр малды өңдөткөн дөш, кышкы үдө малды четир санын мал чечиле хандырганы дөш колхозтар арасында шилчир кызыл тукту сийленип колхозка тыпсыр деп СЭКП райкомун болгон райтуксун шилчирлөөн чүе—деп эш Шелковка чыгарды.

Колхозчулар боттарынын кызыл аял-агый артелинин чыгаруу ишине чоң көңүл бургулап кат. Хуралга барганда колхоздун аял-агый секретары эш Шелковка сөз берди.

Бо талзы-биле оларнын чедикшиинери шынып-ла бөсүк болуп турар. Чыңаларга, сүт-бараан ферманын аял-агый, олар бир инеке хонута 16 кг си-лосту, 14 кг сиенни, 4 кг су-ланы болгон чарбаны, 50 гр дусту берип турар. Бо болза колхозчуларнын өрөстөг аял-агый-нын түнел-дир.

Мыңтангап, ол хуралга СЭКП райкомунун болгон райтуксун шилчир кызыл тукту сийленип колхозка тыпсыр деп СЭКП райкомун болгон райтуксун шилчирлөөн чүе—деп эш Шелковка чыгарды.

Оң дараалында, сүт саалзы-нын талзы-биле районга бярти чери алганы дөш, ол талзы-биле шилчир кызыл тукту бо-за сийленип колхозка тыпсыр деп СЭКП райкомун болгон рай-

туксун шилчирлөөн чүе дөш-ин эш Шелковка чыгарды.

Бо талзы-биле колхозтун чедикшиинери база-ла улут. Чыңаларга, колхоз болза, сүт-түн нийти чыгаруу 1958 чылда 59 муң кг чедир деп хүзэлге-лиг турган, ону 71 муң 500 кг чедирген.

Харуга ийи кызыл тукту ча-лап алыр деп чорус колхозчу бу-рүтүнүн чүрөгөн оң кызыл аял-агый дөш өрүткүгү болдур-бас аржаж. Оң-биле калы ол чорус колхозчу аял-агый-шчилери

ауш-агый чыа тилелелерге соруу килер дөш-ин тодаргай.

Чурунта: үстүдө—шилчир кызыл тукту райком секретары эш Шелковка колхоз даргазы эш Кара-Сарыгын хүзөл ап турар; алсанда (солгай талзы-дан, олурганар) «Тиилелге» колхозтун сүт-бараан ферма-нын саанчылары—Д. Черня, Х. Бад, Т. Оймаз, С. Ооржаз, Т. Чусума; артында—Х. Кы-зыл-оол (ферма өрөстөгчү), саанчылар—Х. Чечек, К. Кой-наз.

Сөз С. Салчанты.

Фотоу С. Феонистовуу.

Кызымаккай бригадир

Чай-Хөл районун «Найрал» колхозунун кижигү Х. Чачы-Хуу шээр жал фермасынын бригадирге өртөн күстөн өгөлө аял-агый. Ферманын аял-агый ол хүзөл ап турда фермада байдал ыңды-ла аял-агый турган.

Бригадир малчынар аалдарына үрүткү барып, малга өрөжөк чу-гула ситен, сула ышам мал че-мнерин, ол ышам дусту үзүктел-бейн чедиртип, мал өчкөз болгон зоотехник-биле хүн бүрүнүн сүмел-

жишкенин кылып турар. ылаң-гыя малчынарнын тус-бүрү аял-агый-биле таяжып, прагматиг дүзүлмөчүнө бөртүрү келген.

Оң кызымаккай аял-агый түн-нелде каларчылар Диягирини кыштаанда чуртталга бажынын бол-гон бир чылыг хураган калжанын. Сувактыннда база бир хураган ка-жааны, Огул-оолдунда хой калжа-ны туттунган. Бригадир ол тулут-ларга боду-биле иденейлиг кириш-кен.

С. ТАСПА.

Чаа дээрбе ажыглалда

Би-Хем районун Ленин аттыг колхозунун аял-агый артелинин тулут-жулары колхоз төвүндө электр-би-ле ажылдаар чаа дээрбени 1959 чылдын эгелде ажылдага кириге-ни-биле колхозчуларын далган та-лазы-биле негелдени хандырган.

Колхозта ам ийи дээрбе ажылдап турар. Оң өрөстөгчү Ш. Хо-валыг болгон Хаян олар колхозчу-

ларнын дээрбеткен таразын саа-датпайн тырттырып берип, кызы-маккай ажылдап турарлар.

Чүгө колхозчуларын таразын дээрбеткен турар өвөс, харын чоң колхозтарын таразын база тырт-тырып берип турар. Колхозтун дээр-беткери колхозка хой орулганы ки-риш турар.

М. БЮРЮ.

Кызымаккай аял-ишчилер

Чай-Хөл районун «Найрал» колхозунун аял-агый артелинин кижигү-нү А. Д. Суван колхоз боду-рүтү-гө-нүн аял-агый аял-ишчилерге ак-сетилип кириш турар.

А. Суван өскүс уругуларын бол-гон хой чыдар шилчир бот ада болуп келген болза-ла уругуларын өртүрүшкөн, оларын аялга өрө-дип, олардан негелдени салып турар болгон боду-нүн тулут алган ба-жынын таарымчалыг кылдыр дерип алган чурттап турар. Ол бажынын боду чурттай ап турар. Суванын аял-агый оолдору Докпаз, Баалыр-оол олар колхоз боду-рүтү-гө-нүн шилчир аял-агый кылып турар. Олар ада-

зынын үлгери-биле база-ла төлө-тиг аял-ишчилер кылдыр өртү-п турар.

Кызымаккай аял-ишчи Суван «Бур болгон кырыккан черлерин шилчирлөөн алганы дөш» деп ме-даль-биле шаңдалган. Оң колхоз баштаар чери өртөтүг чүдөр-би-ле шаңап, оң аял-ишчи беди-биле үлөсөп берген.

Суван, Докпаз, Баалыр-оол ада-лышкылар өртөн чылын 798 күш-хүнненин аял-агый алганар. Олар-ны СЭКП райком болгон райтуксун-бох база хүдүлгө бажы-биле шаңдаан.

В. АРАНЧАА.

Таңмалык фермазында

Току районун «Совет Тыва» колхозунун Таңмалыкта сүт-бараан фермасынын аял-ишчилери сүт саалзын көвүдө дөш дөшкө-биле калы култура-амыдырал ту-дугуларын база чедикшиинин чор-дун турар.

Ферманын аял-ишчилери бо чылдын январда бир чунар ба-

жынын база бир хой бажылар чер-ли тулут, аял-агый кириген бол-гон еске-да тулуттарын тулар.

Ферманын иштери түрүп турар. Ам 19 инектер төрөп. Оларын бажылары шилчир чечке, өң дө-гүш турар. Төрөн инектер хүн бү-рүдө 7—10 литр сүтү берип турар.

Ш. САЛЧАН.

Дөрт хонуктун семинары

Чоокта чаа областың кедө аял-агый өрөстөгчү райондарда колхоз-тар тулуттарын кылдырткенин болгон МТС-терин, совхозтарын тулут дөштөгчүлүгү 4 хонук ху-саалыг семинарын өртүргөн. Семи-нар 1959 чылдын планында көр-дүнгөн тулуттарын аял-агый ху-

сазында беди шынарыг кылдыр-доу хүсөдүп, тулутта өртөт, үчөт-тү өртөдүргөчкө кол улааныш-кынын өртөн. Семинарнын кир-түжүлүгү тулут аял-агый тала-зы-биле дүрүлгө солчулукунун кылганар.

С. АРАПАН.

УРЕЗИН АРЫГЛАШКЫНЫ

Танды районун «Энеге» совхозу-нун Кыз фермасынын аял-агый-дары бо чылдын чакы тарылазын-га хергелер үренин арыглашкы-нын чедикшиинин чордун турар.

Ында ам 80 тонна арбай бүрүн-биле арыглашкыган. Ферманын

ажылдакчылары үренин арыг-лашкынын Шактар-оол, Талар-оол, Мөңгө, Давал болгон оон-даа өскөлөр онза күженишкенин аял-агый, хүн нормасын дөштөмөз 100—125 хуу хүсөдүп турар.

В. ОММУН.

Хуучуларнын негелдеси

Бай-Тайга райоонун чамдык магазинериде културанын херге-лел бараанын чончү ковар. Чи-жөө, «Муралчы» колхозта магази-не радио приемниктери болгон репродукторлары арбайдыр эксе-дирип салдылар дугайында хуу-чуларнын чөптү негелдеси райоо баштаар чери хандыбайн келген.

Хуучуларнын бо чугуда негелде-нин хандырын райоо баштаар че-ринден негелденип турар.

Д. ЧУДУМ-ООЛ.

„Бора-Тайга“ колхозунда

Чоокта чаа Сүт-Хөл районун «Бора-Тайга» колхозунун баштаар чери «Бомсомолчу аныктар» деп сүт-бараан фермазында «Родина» деп радиоприемникти салып берген. Ферманын аял-ишчилери улут Тө-рөн чуртун найысламы Москвадан болгон Кызылдан дөштөгчүлүгүн үрүткү дөштөгчү турар апарган.

Колхозта партия өгө организаци-янын хуучуларын-биле агитбо-лектиктиг кижигүнери быжылга-каны үчөстөрдө иденейлиг

ажылдап турар. Агитаторлар Хаа-жыккан, Солун-оол болгон Хирин-оол оларын чон улут-биле мактап, үлөсөп турар. Колхозчу суураа агитпунктуну аял-агый дөш, плакат болгон еске-да чүдөр-би-ле таарымчалыг кылдыр шымы алганар.

Артында Базыр-оолга удурткан 26 кижи составтыг тулуттар эне-ноз 2 муң күбөметр тулут ыяжын кескеш, машина оруунче үндүргө-нөр.

М. ЧУРУКПАН.

Кинемеханик Шувандаев

Бодунун чажыттары, үе-хирези билип оолдар шыккан Судам изит хүнерде сугга эштип, кеме кино көрүгө ынак турган. Бир-ле чаа кинону өртүндөн мунай көрөш, кинону үзүр-үзүлгөн эки билбөө-дө болза, мыда болуп турар бо-лушкунуларын чугаалап-ла эгелээр. Кинону түнчүндөн-даа, ортузун-дан-даа өгөтөй берген турар.

Ак пөске дүргө ки-жилер бөстүп кез, ар-зында чугаалажып, дайындажып, аял-агый хер-ек бөдүргөн турарын Судам пат-ла кайгаар. Бино үндүрүп өрөстөгчү алза, Судамга оон еске чүд-даа херек чок кыл-дыр салындиргылар. Угадып келген ту-дун-на оон ол күзөл улам-на хайныгып, клубтун кино үндүр-гө-нүн өрөстөгчү чаштына-чаштына бакыл-даа бөс.

Бир-ле катап мындыг таарымда болгон. Дыш-танар хүнде «Чапал» деп кино чарлап каан.

Хамааты дайы-нын мадыры Чапал-тын дугайында кино үндүр-дир. Чоокта чаа төгү кичээлине ол ду-гайын өрөстөгчү. Ол кинону бүдүн калымыс-биле көр бис—деп, Су-дам мактаны аарак, алазындан чөп-шөрө-даа дөштөгчү шыккан чуга-лажып, бажынындан далаш үнө ха-лаан.

Оң алды Санчай аша чүгө хү-дүжүгү олуруп калган. Ол огу-нун кино өртүгү хоруудас турган. Солун кинолар көргө оң нийти билинип өрөстөгчү эки болгай.

Билин Судам «Чапал» каш-даа катап көргөн. Кинону катап

катап көргөн санында-ла Чапал-а өрөстөгчү чокшудуп, хемин ам-на эш-тип кеме бөс шыккан санындар. Бөрү оолдарын чамдыктары хары мында деп хөрөгилээр:

— Эжи, «Чапал» деп кинону бир экинчиге чурттап турар суу-рунга көрдү. Ында дөргө Чапал хемин эштип кеме бөс дө? Кайы? Ону билбес сен бө? Че, сени кандыг

да болгон оон-даа еске уран-чечен хой киноларын көргөн. Хей кино-лар көргөн тулут-на оон күзөл улам-на күштүгү-биле хайныгып, кино-механик болуп дөш шилчир хүн санында-ла бажылып турган.

Ол үдө оң назы-хары немежи-п, шору угады берген.

1949 чыл. Кызыл-Мажалыктыг Култура бажыныга кинемехани-теп турган Донга-биле Судам Шу-вандаев таныжып алган болгон оң аар-саар аял-агый дөштөгчү, хостуг шактарда кино үндүрүп ө-рө-нөр кылдыр дүтүргү алган.

— Мычарадыг мөң кылыр аял-агый билингир-ле турган бол-гай. Почта салбырындам ка келген кинолар хүзөл алыр, үндүргө-нөр киноларын апарып дүжээр, чаа үндүргөн пленканы аай кыл-дыр дөштөгчү болгон сүт дажыр дөш шыккан аар-саар аял-агый-деп, Судам Санчаевич хүдүмүгү аарак хөрөп оор.

Кинемеханик бодунун дузалакчы-зын кино үндүрүп өрөстөгчү алыр дөш чүткүлүн дөштөгчү, алаа чор-ту-ла кинону канчаар үндүргө-нүн аргаларына өрөдө берген. Ындыг кичээлдерге Судам оң еске дуз-алакчыларын аары иденейлиг турган.

Удаваанда, бир чыл өртөнде, Судам Шувандаев Совет Армиянын хүзөлүгө албан өртүргө-нөр-биле халкан. Шериг алазында турда-ла оон кинемеханик болуп дөш күзөл өшкөн.

1954 чылдын күзү. Судам Санча-евич Шувандаев шериг албанын өртүргөш, Кызыл-Мажалыкка хал келген. Шоогу дөштөгчү-на, Култура бажыныга кириген, кино үндүрүп бодуны бакылал калп турган. Каш хонга-ла ВЛКСМ-нин Барыш-Хемчик райкомунун секре-

тары Монгуштун өрөстөгчү бажы-сен—деп, Лариса ширин чуга-лары берген:

— Шеригден чоокта чаа хал-жып келдим. Кылар аял-агый иргэ дөш кирип келдим, дарга.

— Бодунар болза кандыг бол-за барысаар силер?

— Күзөл дөргө-даа чүд бөс, дарга. Билингир-ле болгай—кино-механик. Шериг чорур мурунда кинемеханик дузалакчыныга аял-агый, ол аял-агый бот өрөстөгчү-биле өлгөн шилчирлөөн алган кижжи мен.

Ол-да аял-агый уламчылап, кино-механик болушкан чорур кижжи мен. Таарымчалыг чер тыштыр чүе ийикке азы кандыг чөс иргэ—деп Шувандаев иденг чок дооскан.

— Шин-дыр. Күзөлүгү дөштөгчү аял-агый апар-дыр силер. Мында кинемеханик Подольская дөш ком-сомолчу кыс бар. Аял-агый-даа шымыр—районда тергенип деп бил. Алаа дузалакчылап өгөтөй бер.

Оон соонда тергетиг ужуру билине бөс ынаа—дөш, секретарь олче хынаан шыккан көргөн.

— Оон-биле дүүн чугаалашкан кижжи мен. Аял-агый харын дөш чө-раан.

— Шагда-ла таныжып апкан берге кижжи бодур ийи мен. Бот кыс болгай—дөш, секретарь хү-дүмүргөн.

— Боду-биле кайын таныжа бөс ийи мен аан. Аял-агый байдал мычар таары бөс чүе-дир ийи.

Кызыл-Мажалыктыг Култура бажынынын кинемеханигине ду-залакчыныга Шувандаев даарта-зында-ла аял-агый эгелгөн. Аял-агый биоигиз шыккан аар-саар өвөс. Ийи апарат-биле харуга үндүрер. Оларын ажап, кадалаары ы-нды-ла бөс өвөс. Лариса Подоль-скаянын негелдеси-даа калыг, өрө-дир-даа эки болгон. Элгөн каш хонгадан:

— Бир өвөс баштайгы хүнер шыккан үрүткү мычар аял-агый, өрө-нөр болушкан, ийи-гү ай бол-гон чаасан аял-агый өгөтөй бөс

ажаадыкчылары үренин арыг-лашкынын Шактар-оол, Талар-оол, Мөңгө, Давал болгон оон-даа өскөлөр онза күженишкенин аял-агый, хүн нормасын дөштөмөз 100—125 хуу хүсөдүп турар.

Чөптүг шүгүмчүлөл

Току районун «Май бири» колхозунун аял-агый артелине библиотек-а өрөстөгчү эш Ковалеванын ба-гай аял-агый, колхозчуларын негелде-нин хандыбайн келгенин колхоз-та хана солуга каш уда шүгүмчүлөл бөс.

Библиотекка сөзүгү үдө үрүткү хаалгы турар апарган. Эш Ковале-ва библиотекка аял-агый дугайын да үрүткү-ле район төвүндө бар-ган болуп. Оң боду-нүн алган аял-агый-даа чок, хей ө-ш-шакты Тоора-Хем суурга өртүрүп турар.

«Токуда крокодил чоруп тур» деп саттырып хана солуга библиотекка өрөстөгчү шыгыш шү-гүмчүлөл. Ол шүгүмчүлөл ийи-биле колхозта комсомол организа-

циязы калып-даа түнел кылган болгон эш Ковалев библиотеканын аял-агый, колхозчуларын негелде-нин хандырай талзы-биле аял-агый кылбаан. Чонун културат негелде-нинче салып салбайн турар библиотекка өрөстөгчү багай аял-агый райтуксунун култура киди-ниин өрөстөгчү эш Акулов эки билди болза-ла мычача чедир кем-чег албай келген.

Хана солуга бажыттыг шү-гүмчүлөлүгү материалдыг ийи-биле колхозта партия болгон ком-сомол организациларын түнелдиг кылып, библиотеканын шооказын аял-агый негелденип келген.

Н. КОЛ.

Үрезин арыглашкынын өй-шаанда доозар

Бай-Тайга районун Сталин ат-тыг колхоз аял-агый артелинин бирги хову бригаданы чакы тары-ла хергелээр үрезин урушкуну болгон арыглашкынын дөштөгчү оожум темпиги чордун турар.

Үрезин арыглашкынын 21 колхозчулар аял-агый турар. Колхоз суурунда болгон Дашыг-Тейде ийи склалтан 63 тонна кызыл-тас, 60 тонна арбай, 32 тонна сула, 500 килограмм чингет-ара, азы бүгү үрезинин 50 хууу арыглашкы-ган. Арыгаан арыгын 21 тонна-ны үрезинге таарымшас болгон. Оон ынаа 20 тонна сула, 20 тонна ар-бай, 10 тонна картофель үрезини

чөк болгон оларын өскөртөн тыш-тынны саттырып негелденип тур-рар. Ол шыккан колхозта бар үре-зинин иштинде сөрттүгү үрезин шүгү чок болуп турар. Мычанага анаа үрезинини сөрттүгү үрезин-нерге орнаар апары база-ла билингир.

Хову тураларында болгон колхоз суурунда арыглашкынын үрезин тараалын склалте кирип урбай турарын харлазы-биле оларын кушкылар дойлан чип турар.

Үрезин арыглашкынын өй-шаан-да доозары-биле колхоз баштаар че-ри бөттүг кемчег алыр чуга-ла.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Тудугжулар ортузунга аялды күштелдирер

Чоон-Хемчик районда «Хорун-Дэг» колхоз аял-агый артелинин 10 кижжи составтыг тудугжулар эне-ноз Дагыр-Шеми бажында тулут аял-агый бөсөткөп турар. Ындыг бо-ла-да, масса-политиктиг аял-агый тудугжулар ортузунга чурттай келген. Ол эвенго агитатору пар-

тия организациын аялга чедир бы-жылдаган.

Тудуг ыяжын тайгада бөсөткөп турар колхозчуларын ортузунга масса-политиктиг аял-агый күштө-дирер өрөжөк чуга-ла.

М. ЧИМИТ.

Би-Хем районун төвү Туран хоорай чыл келген тудум кал-барып, өртүр турар. Хоорайнын өртүлгө-биле чегелештир садиг топпалары база-ла калбарган. Туранын Загородный аудучу-ка чоокта чаа магазини тудуп, аял-агый кириген. Оон иштин, даштыкы дерелер шөвөгүн кылдырган.

Чурунта: чаа магазиниң садигымы А. Завьялованың бараан садиглап турары.

Фото С. Феонистовуу.

Школалар ажылында четпестерни чайладыр

Бай-Тайга район Советиниң фев-раль 3-те болгон өртөгчөгү сессия-зында улус өрөстөгчү чартык чыл түнелгенин дугайында айт-ыгы чугаалашкан. Районо өрө-стөгчү эш Сарыг-оолдун илетке-лигден болгон сессияга болгон са-налдарын алташ көргө, районун школалары өртөн чылдарга боар-та бо өрөдиге чымын элгөн бө-леткелиг ужурушкан.

Бай-Тайга чөл аял ишти чур-таар бажылар бажыны аял-агый кириген, Кызыл-Дэг школанын а-гыткан, иштин шүгүмчүлөл, соң-галарын рамаларын кыттаган, Шүл школанын үш өрөстөгчү не-мей кылган. Районда 3 ортукма, 4 чед чыл, 3 өгө школалар бар. Ө-рөдигенин ишти шынарын алташ көргө баштайгы улауда—74 хуу, ийи улауда—78 хуу бол-ган.

Районун улус өрөдигенинде чамдык чедикшиинер-биле чеге-лештир улут

Бистиң кожоларыыста

КОММУНИСТЕР

ХООЧУН ЧУРТАКЧЫЛАР

1955 чылдың чынымы. Шыра районун ээ турган черлеринге чаа советтер түртүнген. Ону «Берец» деп адаар.

Власово халду эрининде хову багончигинге соок болган чурттаарында таарымча чок турган. Сога чыныкча кожа салымкаан бичи еткучатанга коммунистер олутуп турган. Советтер директору Замковский, кол бухгалтер Павленко, бригадир Ермуханов, тракторист Балгазин аа ажал-агыйм хөгжүдериин перспективаларын чыгарып турган. Барык 30.000 гектар чырык шалкып ап, аларнын 20.000 гектарын ол, 1955 чылда-ла тарым ужурап турган. Оран-базык чогулган, бүгү-ле чүвени уду турар кымдыг болган. Кызыр ажал-агыйм ужу-кымын жоот-бес. Чүдө эгелээр? Кийинер—кол чүе ол болу берген. Олар мобилизациялар, партиянын салган сорулаларын чыгарып кыж-кыж бүтүргө тайымырлар, бүгү коллективтин толугайы ажал-агыйм таарымдар тургузар ужурап турган. Мынчанга олар, коммунистер, ову кызыр ужурап турган.

«Берец» совет ажал-агыйм чурттаалга болган ажал-ишке кирген үдөм бээр дөрт чылдар бечин чүткөн. Мынчалык ол үдөм чурттаалга хову шалкып таарымчас кызыр өскөдөр берген. Эки черге чаагайым чараштар туттунган бажынардыг чаа суурун туткан, Балка, Калышкыно болган Власово дээр өргү суураар экижөө болган өскөн.

Кур черлерин шилтедип алыр-агыйм баштайгы хүнери төгү болу берген. «Чаа чурттаал» деп сөс чыккан. Оң орунуга өскө—«кур черин хоочун чурттаакчылар» деп өскөр таптып келген. Кур-черчилер деп хүндү-агү атты хоочун чурттаакчылар бедия тууду турар. Баштайгы кур-черчилерин— коммунистерин болган комсомолчуларын— аттары бо хүнерде бечин Хүндүлө салырамыдан хүшпейн турар.

Чыжээлээр, советтер эң-не бедия дүжүтөр кайда? Коммунист Ермуханов баштаан үшкү бригадала. Агаар-бойдустан байдаларын нарын берге түрбүзе бригадалык механизаторлары гектардан-на 13,8 центнер таарым ажал алган, ол дөргө ажал-агыйм алган дүжүдү ортума-биле аларга, оорган барык ийи центнер хөй-хур.

Механизаторлардан кым өң-не хөй ажалдаан? Коммунист тракторист-комбайнер Балгазин. Эрткен чылдың күзүндө комбайн-биле ол 200 гектар чыгым таарым келди, 500 гектар шалкып таарым беккен таарым болган бастырган, чүс гектар чыгым алган чери трактор-биле таарым, аларган.

ИЙГИ КУР ЧЕР
—Мал ажалы бистиңде—ийги кур чер болуп турарын билди көр, Александр Митрофанович. Ам...

«Ам» чүу болурун Кочкин билди турган. Коммунист механизаторларнын чымызын мал ажалыннын фермаларына чорудар деп партия организациаларын шилтирелерин партбиро секретары эи Барсутов ааа чугаалаан. Ону — тракторист, комбайнер, слесарь кижини — мал ажалынче чорудар ышкымы? Ол ажал-херекте ол чүу билдирил ышкы?

Фермага ажалдың баштайгы хүнери Кочкинге кур черлерин шилтедип алыр-агыйм изиг-дүжү үшкү ишкы кыдыр сагымдарып турган. Даң хаазында турар, саалылар, быза ажал-агыйм келеринин мурунда фермага маңнап баар, бүгү чүшөр-же ханылап кирер, бүгү-ле чүшөр-иниң дугайында сагым салыр ужурап турган. Оң өргү таарымдары — саалылар Устинов Нехидина болган Эмил Гаврилов чаа бригаданың көсүгү келгени баштаанын аарак үткүп, оң фермага шугу-ла ажалдаар дээр келгенине бүгү-ле ийи турган. Мынчалык Александр Митрофановичтин кымыкай, шугу-ла ажалдап турарын көргөн, олар боттарынын саал-оюмун өскөрткөн. Ажал-херекте ол бичин-ла чүшөр өскөт чок эрттирер, калкынаарын ажалга чымын алаа салбайн, аларга кезекте күжү-дү-биле дуалап турган. Кочкинни чүгө удурутуу кыдыр өскө, харын ажал-херек дээр кымыкаан өскөдөр артык эки билди, ол дугайында хамы-тын дээр сагым салып турар кижин кыдыр хүлөөн берген...

Чаа советтерга мал ажалыннын хөгжүдериин—кур черлерин шилтедип алыр-агыйм төгүндө баш бир чүгүлө чыгышканча үшкү бирээм ол. Мааза бүгү-ле чүшөр эң өскөдөр өскөдөр турган: мал калкыларын туудар, мал кечирин белектер, калкыларын шилди алыр болган кыжылар. Советтерга малдың баш сагым чыл келген тууду-на өтүп турган. Мааза өрткөн чымын бечин 15 муң баш ажал хөй, 1.300 баш кымыстыг баш, 500 чедир хаванар болган 2000 баш күштар санаттын турган. Советтерга саалылар чыл дүжү-дү-биле шиле бүтүрүдөн-не 2.100 литр сүтү саап алган. Бүгүгө 1.000 центнер ээтин болган 300 центнер дүтү дүжү-дү-биле.

Мал ажалыннын хөгжүдериинге өшкөт өскө чүдөдөр кылган. Мынчалык бар перспективалар-биле алырга, мону чүгө өскө кыдыр саал болур. А калкы-да өскөдөр шиле күжү-дү-биле ажал-агыйм чүгү-дү-биле болган мергежилди — коммунистерге бирги өскөдө турга чөгүр шилди шилтирелерин көргөн турар.

БУРУНГААР, ЧҮГӨ БУРУНГААР

Бүрөөт бирөөндөн-не улут чагай сорулалар чурттуу мурунуга, биче болган улут калкы бүтүрүчү мурунуга тур-рун кээп турар. Чили чылдың контроль чургайлары — коммунизм дээр демисалды соруу

кыдырчи програмжы. Ол программаны чедилеринин күсө-дүр партия организациаларынын дайынчы арга-мергежилден, хүн бүрүн ажал-агыйм сорулаларын дүргөн болган өскө-дөр шилтирелерин билдинден хамзааржыр.

«Берец» советтер партия организациаларында алдан коммунистер бар. Оларнын аразында баштайгы кур-черчилер, мурун-кыж механизаторлар Иван Крищенко, хөйжү Николай Шилев, мурунда принциптер турган Раиса Назаровна, механизатор чордун, ам мал ажалыннын фермалары бригадир Александр Кочкин, инженер Василий Ковалев болган оон-ла өскөдөр бар.

Мынчанга советтер коммунистер советтер чили чыл планын хууза бетиңде күсөдериин ажаларын дугайын чугаалажыр дээр хуула чымы-каан. Планын чургай бурдуу олар кыж чугаала-каан. Чүгө чыгыс чыл дүжү-дү-биле бечин дүжүдөрүн бүгү-ле чуртук катп, ээтин-ийи катп, сүтү—жүт катп көү-дөдөр шилтирелерин. Малдың баш сагым 25—60 хуу, күштар—беш катп көүдөдөр турар ужурап.

Далык планнар ажал-агыйм шилтирелерин чургайлары ажал-агыймга, кур черлерин бай-лактарын улут ийи «шилте-дип» алыр-агыйм үндөдөрүн тур-рар. Ол ортума чургайлар харын кымыкаар болбайн турар дөргөдө чымыкаанарын ажал-агыйм чили бүгү-ле чүгө-дөр. Улам-на бечин өскөдөр-дөр чили алыр-агыйм бүгү-ле коммунист партия организациалары мобилизациял шилтир.

Советтер директору, Социалист Күш-агыйм Мадыр, 20 чыл стажыг коммунист Кари Шиндиг мынча деп чугаалап турар:

—Чер ажалыннын културалык улам-на бедия келгүн, таарымга өскөдөр шилтирелерин шилтирелерин, мынчанга оңу бо чымын-на өскөдөр беришкөс чөгүр. Хөй чылдарда үшкү өскөдөр шилтирелерин дилеп тымыр болган чымын ажал-агыйм шилтирелерин чугула.

Мынчанга чургайларын да-гы-ла-ла саал көргө, кур чер-лерин ажал-агыйм турган, таарымга шилтирелер биче-ле улааттарга бечин таарым чымыкаан дик көү-дөдөр шилтирелерин турар. Улам ийи механизаторларын кийинерин күш-агыйм чиледе, ажал-агыйм ажалыннын көүдөдөр, оңу улам-на кур-черчилерин ажал-агыйм чурттаалга улам-на сору-лу болган өскөдөр чүгө-дөр болу бээр.

Хүлөө алдыгын планын күсө-дүр талазы-биле бүгү ажалы олар, коммунистер, организациал, башкалар. Мынчанга олар партиянын бүтүрелин херек кы-рынга шилтирелерин, боттарынын хүлөөдери ажалын-биле күсөдөр деп сымны дивес шилтирелерин.

(«Красноярский рабочий» солунан).

Кубаның Улустуң социалист партиясының Национал комитетинин пленуму

НЬЮ-Йорк. (СЭТА). Кубаның «Нотисас де ой» солунунун дин-натканын бугаар алырга, Кубаның Улустуң социалист (Коммунист —Ред.) партиясының Национал комитетинин калбак пленуму январь 26-дан эгелээш 28-ке чедир Гава-нага болган. Революцияны камга-лаар болган ажал ажалдың бай-лактарында партиянын ажалыннын оңу улам ийи хөгжүдериин хам-дыр дугайында, Кубаның ажал-агыйм эңгелерин дугайында ажал-агыймларын болган өскө-лаа чамдык ажалыларын пленум көргөн.

Улус массаларын революцияны үргүчүлөрүнче улаган болган Улустуң социалист партиясынын дегин турарын дүргөн болган сол-гаардын болбас негедерин са-нап көргөсөн чагааны пленум бир үн-биле хүлөөп алган, республика-нын президентинге чоруткан. Ол негедерин аразында чер рефор-маларын дугайында чааа хөй-агыйм ажал чок хүлөөп алыр, кеш-сөөктү ыгал көөр чорукту да-ды-лаан чок ылыр дугайында чааа декларацияны хүлөөп алыр кы-рып турар. Профессорларын демок-ратчылар, ажалыннарда ажал тө-дөдөр көүдөдөр, ажал чоктарга

Т. Петросян—хөй-шадырааг чурттуң чемпиону

Чурукта: Шахмат талазы-биле СССР-нин XXVI чемпионатынын тилекчини гроссмейстер Т. Петросян.

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Бүгү-агыйм-агыйм чурттары-биле, аларнын ара-зында социалист чурттары-биле дипломаттыг болган салгы дүгү-жүлгаларын Кубаның өргө-агыйм-агыйм дүжүдөр болган бот өргө-ниң, бот-боттарынын херектерин хамзаарышкы болган өскө чурттуң социал-политиктиг тургу-зуун хүндөдөрүн принциптерин кайы-кайымы сагымарында үндө-лөөш тургузарыннын политикаын чааа чери чорудар дугайында дек-ларацияны ол чараларын пленум көргөн.

Аныяктарнын III хоорай фестивалы

Хоорайнын аныяктары күш-кулы-ра болган спорт талазы-биле фести-вальный чылдың-на чыгыс кыды-р эрттир турар. Февраль 10-ла хоорайнын коммунал ажал-агыйм-агыйм аныяктарын III хоорай фестивалы хөй шыл-дыра талазы-биле бугааттар болган ажал черлеринин ажал-биле эгелзөн.

Спорттун «Динамо» эки-тура-нителерин 2, даг эспертизианын, «Тыныш аныяктары» солун редакциянын, автобазанын, об-ластың саң кидинин, сентеле заводун, «Тыва туугу трезни-и», облатпографынын, хоорайнын болган өскө-лаа черлерин ком-мандалары чыгыс бугаа маргыл-да-жып турар.

Колхозчу спортчуларнын маргылдаазы

Чөөн-Хемчик районун «Октябрь 30 чылы» колхозунун аныяктары колхозтун өткөтүт хууламыга хөй-агыйм күш-кулыга маргылдаа-ларын организациал эрттирген.

15 кижиниң хөй-шадырааг мар-гылдаа солун болган. Апаз К. Дүгөй-оол бүгү салымшынарга ботамчалыг ойнап, чыгыс-лаа кы-жиге утурбайн тилекчи болуп үгө-ниң. Ийги черин К. Орус алган.

Биче калкырап хөй-шадырааг мар-гылдаа шылгаар, 3 ок-биле 28 санын аткан бирги черин алган. Арачаа 27 санын аткан ийги черин эгелзөн.

5 километрге хаа маргылдаа-ны-де-вер-оол 23 минута келеш кыжы-лаа четирейи эки түдөлдү көртүскөн.

Солунун дараазында номе-ри февраль 15-те үкер.

Редакторун ораакчымы Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Ажыглалга кирбөөн тудулар

Эрткен чылын Барыш-Хемчик районун партия активинге колхоз-чуларын културтуг амыралын бедия дугайында алыр-агыйм чугаалажын, ааа «Совет Тынышын 5 чылы», «Болшевик» колхозтарын даргалары Пичен-оол, Чыгым оларын иштелерин динил чугаалажын болган районун колхоз-тарымда колхозчу таарымдарын амырал чурттаалга база кул-туртуг дегенли бедия дугайында тускай дугаалды хүлөөп алган тур-ган.

Ийги турбүзе «Совет Тынышын 5 чылы» колхоз (даргалы Пичен-оол, партия организациаларын секретары Семин-оол) районун партия активин шилтирелерин амыралга боттандырар талазы-биле чугула кичөөдөйи салбайн келген. Колхоз эрткен чылын култура тууду-лар болуп күлү, чурар бачын, а-ли-ли ажыглалга кирер планна турган. Олар шугууу шал тутту-ган хөдөө турбушаан.

Урулар ажалыннын хаазын тут-каан бээр ам дөрт чыл эрткен. Бо үшкү иштинде ову дозуп, ажы-галга киреринин талазы-биле кан-ды-ла кичөөдөйи салбындын, тууду-ла хаазы үрелип, ажыгал-дан үнерине чили турар болган чаш уруларын ийи колхоз бугу-дүгөдө кирешпейн турар.

Н. СТАЛ-ООЛ.

Чер болган даң

Сүт-Хал районун төү — Сүт-Алсу сууга 1958 чылдың январь айда күлү туудун эгелзөн. Тууду оң чылдың октябрьда ажыгалга кирер турган. Тууду биче кылып чораш ара калкан.

Амгы үеде тууду кыбайн турар. Күлү туудун катп эгелзөн, дозуп, ажыгалга кирерин ажал-чын чон негел турар апарган.

П. Шапка.

Бай-Тайга районун төү—Тазил сууда албан черлеринин, «Найра-ла» болган «Мурвасчы» колхоз-тарын тууг, өтүлүр мях белек-тер чери «Найра-Кат». Ааа хөй-хөй мяхты кезип белектер турар болза-ла орук багайында белек-бетинген мях четчел-биле ажал-латтынмай баар чорук хөй.

Д. Дембел.

Чаз-Хал районун Ах-Турт суу-рунда кезе магалыг чымы чугу-ла бараанар үстү бээр алы кел-бес чоруктар бар. Сөөгү дөм ма-галыг өскөдөр тетралары, демир жүжк сыптары, баштары болган өскө-дө өскөдө херекселери чок апарган. Ол ышкы чурк тугу-ларын херекселер материалдар чок.

Райпо баштары чери үстүндө абыткан бараанарын Ах-Турт ма-галыг чорудар чугула.

Х. Самдан.

Тыныш шугунарнын чидиг катары

Устүкү тыныш шугунарнын чидиг катары дээр азырын грипп-тен ылаза чогур. Ол азыр чылдың бүгү үелеринде кижилерге таарым турар. Ой-тап агаарыг чурттары кижилерин чылдың соок алырында, агаарын температурал улуу-биле өскөдөр, хат-шугуран үргүчүлөп, өл-шүк улаадып турган үеде ол хөй удаа таарым.

Чидиг катар азыр калкы кижилерге барык-ла чымымас бол-ган гриппиниң негелерин шылдас. Чүгө иле демизин (ки-жини ээдин изилерин, чөдүртү, бичкиртыр) талазы-биле гриппке ол домосежир. Бичкиртыр чидиг катар-да хөй-хөй кижилерин аартып, улус ажал-агыймга биче өскө чидигрин та-варыштыр турар.

Грипп биле чидиг катарын медицина хөй чылдар дүргүдө ыла-гайып, чыгыс азыр деп санап келген. Мынчалык ол бил-гини шын эвези сөөгү үеде билдинген. «Грипп» дээр азыр дика хөй таарымда кым-бир кижиге дегеш, өскө кижилерге чымы-нып негелерес болуп илзээн. Мынчанга тускай ооскүдүчүлөр бир яны азыр-дыр деп эмиңер билеш, оңу грипп диней, а ты-ныш шугунарнын чидиг катары деп аларын саналдай бергенер. Ол азырын ооскүдүргө ылагы челибининин улуу-биле догум болуп турар. Изилерин дериде берген кижиге даштык, соок черге үе берген, болганч-ла челибин болуп, диней хаттыг турла даштыга чоран кижини мага-бодуну чымы хөй-биле үе бээр. Мынчаар догум кижини организациал камгаланып шилзөөн ко-каар. Дадиклаан кижиге соока допарга таалай дозуну, боттаа келжирини, өскө дозуну хан чүгүрер дамыралары алыр, тыныш шугунарны хоралыг микробтарга чешим болуп суук үүдүлөр да-мыраларын дамыштыр хөй-биле ылагып үнүлүп турар апар.

Кижини тыныш шугунарнында бар азыр микробтары үрежип эгелзөн, хораны тымыралар. Ийги хоран организациал сипин киргенде кижини эди изилер, бажы аарып, шалгыраар болган чөдүрүп, азыр, бичкиртыр эгелзөр, мынчаар аараан кижиге чидиг катарын өскө-лаа демектери билдир. Таалай дөзү хоонураан, челибинче, соока дадылаан кижилерге чидиг катар дегенде хөй удаа-ла каданнары билдинген. Соока дадыкан кижиге до-нарга-да, оң хан чүгүрер дамыраларын ажалы баксыраас, мын-чанга катардан ол бечин азыраас болуп.

Тыныш шугунарнын чидиг катарын гриппти колдуг ыла-гы чүдөдө, калкы кижилерге оң чымынчал болурунда, а катар болза калкы кижилерге барык-ла чымымас болган негел-рес.

Кижиге бодун челибининде камгаланып толзөдө, мага-ботту дадыктарына бодустан чайгаар бүткен күштерин: агарын, сугу, хүнү болдунар-ла арга-биле херелзери чугула. Мага-ботту соок суг-биле эртен-не куч, кешти кураг аржыкы-биле дүрбү-тү-

нер чорук челибининин хөй дадыгышкыннын чугула аргам ол. Ийги болуу арганы херелзере кижини ажалдаар шилзөө бедия болган оон-биле кады организациал хоралыг микробтар-биле демисежир күштерин.

Кымы үеде агааралык каан өрзөл иштине чолдк чүвүр кет-кеш, эртен-не агааралык кылашп турган, мага-ботту дадык-тыр херек. Ийги агааралыктын 5—15 минута иштинде чорут-кан, кешти кураг аржыкы-биле дүрбүр херек. Мынчаар агааралык чачыккан кижиге мага-бодун баштай чымып, а оң соока соок суг-а өтүргөн аржыкы-биле дүрбүрүнче шилди болуп. Чүгө кура-ка чедир дүрбүтүр чорук шын эвез. Ийги кижилер бугулары до-ганда болган-чок-ла аараан болулар. Чурттаалыктын байдалы-га хамзаарыштыр үктүр болуп дүрбүтүр аргам чок кижилер соок сугга өтүргөн өскө-биле хан бугула чүгө бугулары-лаа дүрбүр бо-лулар. Мага-бодун дадыктар чорук чүгө улут кижилерге эвез, харын уруларга база чугула. Тыныш шугунарнын челибин катар азырын ылагы херек ажалыг кижилерге база чугула. Ол чорук улут кижилерин назын уладыр болган ажалдаар шилзөөн бе-дидер. Мага-ботту чайын-даа, кижин-даа үзүктө чокка хан бугула дүрбүтүр чорук челибин катар агарган камгаланырын эки-ле аргам ол.

Тыныш организациал катар азырын кижиге бодун камгаланып толзөдө, дүмүктү, таалай дөзүгүн болган устүкү тыныш орга-нарнын хоочуралыг агарыларын чогур үезинде эмесир херек. Кижини шын тыныш, тодугайларга дүмүк-биле тыныш чачыгы катарын чайдаларына биче эвез ролула база ойнаар. Дүмүк-биле кижиге тындыган агаар дүмүк иштин дачыштыр өскө кирип бар чораш, чылыг берген болуп. Кижини кижиге тынган агаарга колдушкан дозунун элзэн улут кезектери дүмүк иштин дүктөрүн ачызы-биле тыныш шугунарнын иштине кирбейн, шугулы чыдып калыр. Хоог дозуну дүмүк иштинге додугаан, оң ол кадын бугуларды алы бээр. Доозун-биле кады дүмүк иштинге микробтар тынып тургулаптар, кижиге шилзөөн олар уштуу үнес, харын дүмүк иштин шара кадыннан ыла-галып үнүп турар, микробтарга хоралыг бүдүмелдерин күжү су-дурлар.

Кижини ажалы-биле кижиге тынган агаары шоолт чымызас, а агаарда бугу-ле хоралыг холусалар дозун болган микробтар-биле кады таалай дөзүчө, өк иштине болган тыныш шугунар-ханы организациал иштине сипини киргилей бээр. Таарымчалыг байдалда, чонзө, кижиге соока дозуп, челибинче олар тыныш шугунарны хуулурун, чидиг катар азырын ооскүдүп болулар.

Тыва областың Санитар-чымышкын бажым.

РЕДАКЦИЈНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетинкин кудумчуу, бажым №3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторун 3—62, редакторун ораакчымын, партия амырал кидинин 3—88, харымсалгалыг секретарын, культури болган амырал кидинин 4—98, иштин информация, пропаганда, үлетпур болган транспорт, кезде ажал-агыйм кидининин 3—68, чааа кидининин база бугааттарынын 3—65.

ТС—00675. Чыгыс №464. Бугулар өргөдөдөдө типографиям.